I. ULUSLARARASI SELÇUK-EFES DEVECİLİK KÜLTÜRÜ VE DEVE GÜREŞLERİ SEMPOZYUMU BİLDİRİLER

I. CİLT

SOSYAL BİLİMLER

FIRST INTERNATIONAL SELÇUK-EPHESUS SYMPOSIUM ON CULTURE OF CAMEL-DEALING AND CAMEL WRESTLING

VOLUME I

SOCIAL SCIENCE

ISBN
978-605-88682-5-0

Editörler
Yard. Doç. Dr. Devrim ERTÜRK
Uzm. Arkeolog Özgür GÖKDEMİR

17-19 KASIM 2016
17-19 NOVEMBER 2016

I.ULUSLARARASI DEVECİLİK KÜLTÜRÜ VEDEVE GÜREŞLERİ SEMPOZYUMU

17-19 KASIM 2016 SELÇUK, İZMİR

I.CİLT

SOSYAL BİLİMLER

FIRST INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON CULTURE OF CAMEL-DEALING AND CAMEL WRESTLING

17-19 NOVEMBER 2016 SELÇUK, İZMİR, TURKEY

VOLUME I

SOCIAL SCIENCE

ISBN

978-605-88682-5-0

ARALIK 2016

Editörler

Yard. Doç. Dr. Devrim ERTÜRK

Uzm. Arkeolog Özgür GÖKDEMİR

Kapak

Sayın A. Hilal T. Horzumlu'nun fotoğrafi kullanılarak grafik tasarım yapılmıştır.

Bu kitabın yayın hakkı Selçuk Belediyesi'ne aittir. Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz. Yayımlanan bildiri metinlerindeki yazı, fotoğraf, harita, illüstrasyon, yazım, noktalama vb. konularındaki tüm sorumluluklar yazarına aittir.

SELÇUK BELEDİYESİ

SELÇUK EFES KENT BELLEĞİ YAYINLARI

KÜLTÜREL BİR MİRAS OLARAK ANADOLU DEVECİLİK KÜLTÜRÜ VE DEVE GÜREŞİ ŞENLİKLERİNİN BUGÜNÜ VE GELECEĞİ

Doç. Dr. Vedat ÇALIŞKAN
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi,
Fen-Edebiyat Fakültesi,
Coğrafya Bölümü,
Çanakkale, Türkiye.
cografya16@gmail.com

Özet

Anadolu devecilik kültürü, tarihsel ve coğrafi bağlantıları ile zamansal ve mekânsal süreçlerin etkileşimi içinde ortaya çıkan yüzlerce yıllık bir miras değerdir. Türk medeniyetinin Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan kültürel bir damarını temsil eden devecilik kültürü, Anadolu deveciliğinin hareketli geçmişi içinde özgün bir karakter kazanmıştır. Bir zamanlar deve kervanları üzerinde dünya ticaretinin aktığı Anadolu, devecilik kültürünün de geliştiği bir mekân olmuştur. Geçmişin koşulları zamanla ortadan kalksa da tarihsel mekân ve koşullar altında şekillenen Anadolu devecilik kültürü, Batı Anadolu'da deve güreşi şenlikleri aracılığıyla zamana tutunarak günümüze değin ulaşabilmiştir.

Geleneksel deve güreşi şenliklerinin Batı Anadolu'da 1980'lerin başından itibaren yeniden güç kazanmasıyla, kaybolmaya yüz tutan Anadolu devecilik kültüründe bir canlanma meydana gelmiştir. Esasen bu kültür, iç içe geçen ve birbiriyle bağlantılı çok sayıda unsurun görev yapmasıyla deve güreşi şenlikleri çevresinde yaşatılmaktadır. Fakat bu "kültürel ekosistemi" bütünüyle görmek yerine sadece develerin güreştirildiği bir etkinliğe indirgenerek değerlendirilmesi, konuyu kültürel miras bağlamından koparmaktadır. Bu süreçte eksik yaklaşımlarla bu geleneksel etkinliğe yöneltilen haksız eleştiriler, bu kültürel mirasa sahip çıkması gereken kurumların da bu geleneğe sahip çıkmak yerine mesafeli duruşlarına ya da görmezden gelmeyi tercih etmelerine yol açmıştır. Gerçekten de Türkiye'de deve güreşlerinin üstlendiği kültürel ve sosyoekonomik işlevlere rağmen bugüne değin bu kültürel mirasın araştırılması, korunması ve geleceği konularında ilgili kurumlarca bazı adımların atılmamış olması oldukça şaşırtıcıdır.

Son yıllarda devecilik kültürünü kültürel miras bağlamıyla ele alan akademik araştırmalar ve yayınlanan çalışmalar, geleneksel deve güreşi şenliklerinin "kültürel işlevini" keşfetmeye yardımcı olmuştur. Deve güreşi derneklerinin kurumsallaşma çabasının bir sonucu olarak ortaya çıkan federasyonun "Devecilik Kültürü ve Deve Güreşleri Federasyonu" adını taşıması da bu sürecin bir yansıması olmuştur. Bu tebliğ, Anadolu'nun bu kültürel zenginliğinin geleceğe taşınması sürecinde artık Türkiye'nin somut olmayan kültürel miras değeri olarak kaydedilmesi aşamasına gelindiğini tartışmaya açmayı hedeflemektedir. Resmi başvuru süreci için sempozyumda alınacak kararlar, bilimsel araştırmaların yeterli olgunluk ve birikime ulaştığı bu konuya yeni ve güçlü bir yön verecektir.

Anahtar Kelimeler: Devecilik Kültürü, Deve Güreşleri, Somut Olmayan Kültürel Miras.

PRESENT AND FUTURE OF THE ANATOLİAN CAMEL DEALİNG CULTURE AND CAMEL WRESTLİNG FESTİVALS AS A CULTURAL HERİTAGE ASSET

Assoc. Prof. Dr. Vedat ÇALIŞKAN
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversity,
Faculty of Arts and Science,
Department of Geography,
Çanakkale, Turkey.
cografya16@gmail.com

Abstract

The Anatolian camel dealing culture is a heritage asset of hundreds of years which originated within the interaction between its historical and geographical connections and the temporal and spatial processes. Representing a cultural vein of the Turkish civilization extending from Central Asia to Anatolia, the camel dealing culture acquired a unique character within the active past of Anatolian camel

dealing. Anatolia, where once upon a time the world trade flowed on camel caravans, became a space in which the camel dealing culture developed too. Although the conditions of the past disappeared over time, the Anatolian camel dealing culture, which took form in the historical space and under the historical conditions, has succeeded in surviving up to the present time by holding onto time by means of camel wrestling festivals in western Anatolia.

The Anatolian camel dealing culture, which had begun to disappear, revived as the traditional camel wrestling festivals regained power in western Anatolia as of the early 1980s. In fact, this culture is maintained around the camel wrestling festivals with the working of a large number of intertwined and interconnected elements. However, evaluating this "cultural ecosystem" only by reducing it to an event where camels are made to wrestle instead of considering it as a whole disconnects the issue from the context of cultural heritage. The unjust criticisms directed to this traditional event with incomplete approaches in this process have caused those institutions which must protect this cultural heritage also to stand aloof from, or to prefer ignoring, this tradition instead of protecting it. Truly, it is quite surprising that some steps concerning the investigation, safeguarding, and future of this cultural heritage have not been taken to date by the relevant institutions notwithstanding the cultural and socio-economic functions undertaken in Turkey by camel wrestles.

The academic research and published studies addressing the camel dealing culture with its cultural heritage context in the recent years have helped discover the "cultural" function of the traditional camel wrestling festivals. The fact that the federation resulting from the institutionalization effort by the camel wrestling associations bears the name "the Federation of the Camel Dealing Culture and Camel Wrestles" has also been a reflection of this process. This paper aims to open for discussion the fact that the stage of recording this cultural wealth of Anatolia as an intangible cultural heritage asset of Turkey has now been reached in the process of carrying it to the future. The decisions to be taken in the symposium for the official application process will give a new and strong direction to this issue, on which scientific research has reached adequate maturity and accumulation.

Key Words: Anatolian Camel Dealing Culture, Camel Wrestles, İntangible Cultural Heritage.

Giriş

19. yüzyılda meydana gelen çok sayıda gelişme Anadolu'da mekânsal, ekonomik ve toplumsal alanlarda büyük değişimlere yol açmıştır. Bu süreçte Anadolu'da uzun yıllar boyunca egemen olan taşımacılık şekilleri, ulaşım hatları ve yol sistemi de köklü bir değişikliğe uğramıştır. Tarihsel mekân ve koşullarda zaman içinde meydana gelen değişimler, bir zamanlar dünya ticaretine damgasını vuran deve taşımacılığını da Anadolu'da ortadan kaldırmıştır. Özellikle Batı Anadolu'da 1980'lere kadar ormancılık ve pazar yerleri arasındaki taşımacılık faaliyetlerinde kullanılan develer, günümüzde sadece deve güreşlerinde ve turistik amaçlarla yapılan diğer faaliyetlerde görünür haldedir.

Anadolu devecilik kültürü sosyal, toplumsal, kültürel, coğrafi, tarihsel bağlantıların karmaşık ilişki ve etkileşiminin bir ürünüdür. Günümüzde bu kültürü görünür kılan ve yaşatan deve güreşi şenlikleri de kültürel bağlamın yanı sıra sosyoekonomik ve toplumsal bakımlardan çok çeşitli fonksiyonlar üstlenmiştir. Deve güreşi şenlikleri sadece deve güreşinden ibaret değildir; çok sayıda kültürel, geleneksel, sosyoekonomik unsurun bir arada görev yapmasıyla var olan bir miras kültürdür.

Günümüzde deve güreşleri çevresinde şekillenen çok sayıda kültürel unsurun ve bazı geleneklerin varoluşu da büyük ölçüde deve güreşlerine bağlı durumdadır.

Esasen Anadolu devecilik kültürünün, kültürel miras bağlamı oldukça kapsamlıdır. Çünkü deve güreşlerinin sembolik değerinin yanı sıra kültürel bakımlardan üstlendiği pek çok işlev söz konusudur. Örneğin 'deve güreşleri', *'bağlayıcı'* bir kültür elemanı olarak görev yapar. Batı Anadolu'da Yörüklerin grup kimliği kazanmalarına, karakteristik yaşam tarzlarını yeniden üretmelerine ve ortak geleneklerini sürdürmelerine yardımcı olur. Deve güreşleri geleneği bu kültürü yaşatanlar için kültürel açıdan varoluşlarını kanıtlama fırsatı sağladığı gibi, kendilerini ifade edebilmeleri açısından da önemli işlevler üstlenmekte, yaşamlarını zenginleştirmektedir. Deve güreşleri ile bu kültürün mensupları kültürel, sosyal, ekonomik, psikolojik gereksinmelerini karşılamaktadır (Çalışkan, 2012:377).

Deve güreşi geleneği, kültürel bakımdan *zamansal ve mekânsal* olarak da *'taşıyıcı'* bir işleve sahiptir. Deve güreşleri, Yörük toplumunun geçmişine ait somut ve somut olmayan kültürel miras unsurlarının, kültürel değerlerin ve geleneklerin gelecek kuşaklara aktarılmasında '*zamansal bir taşıyıcı araçtır'*. Diğer yandan devecilik kültürü ve deve güreşleri geleneğinin Orta Asya'dan Anadolu'ya taşınmasında ise '*mekânsal bir taşıyıcı araç'* rolü üstlenmiştir.

Geçmişin bu renkli mirasının deve güreşleri aracılığıyla halen sürdürülmesi, bu kültürün günümüzün koşullarına yenilmeyen, yaşayan bir kültür olduğunu kanıtlamaktadır. Bu kültürün mensupları, kültürel görünümlerin giderek aynılaştığı dünyada, bu renkli mirası kuşaktan kuşağa aktararak, geleceğe taşımayı sürdürmektedir. Bilindiği gibi, kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze ulaşan değerler, bir ülkenin kültürel zenginliği bakımından önem taşırlar. Geçmişten günümüze ulaşan bu değerlere gelecek kuşaklar için sahip çıkılması gerektiğine inanıldığından bu değerler bütününe 'kültürel miras' denilmektedir (Can, 2009:22). Anadolu devecilik kültürü ve deve güreşlerinin kültürel miras boyutu son yıllarda yayınlanan pek çok araştırma ile literatürde oldukça iyi belgelenmiş durumdadır.

Devecilik ve deve güreşi kültürünün sosyoekonomik katkıları da oldukça önemlidir. Fakat kültürel miras söz konusu olduğunda ekonomik fayda getirmesinden çok sembolik ve imgesel değeri ön plana çıkar. Bu durumda maliyet değil prestij ve stratejik kültürel politikalar öne çıkar. Bir bakıma her ulusun vazgeçilmez kültürel

temelleri vardır ve bunların parasal değeri ölçülemez (Öter, 2010). Deve güreşlerinin sosyoekonomik fonksiyonları oldukça çeşitli olduğu gibi bu fonksiyonlar da genellikle kültürel konularla kesişir.

Deve güreşi şenlikleri çevresinde ortak bir kültürü paylaşanlar yılın bir bölümünde, pazar günleri düzenlenen bu etkinliklerin içinde buluşur, eğlenir, sosyalleşir, kazanç sağlar, üretir ve tüketirler (Çalışkan, 2009:124). Türkiye'de sekiz ilin sınırları içinde dağılış gösteren 142 yerleşmede deve güreşi şenlik organizasyonu düzenlendiği göz önüne alındığında, bu etkinin boyutu daha iyi anlaşılır. Bu sürecin içinde yer alan unsurların listesi gerçekten çok uzundur: deve sahipleri, deve yetiştiricileri, deve bakıcıları, deveci kahvehaneleri, yem tedarikçileri, deve sucuğu imalatçıları ve pazarlamacıları, develerin nakliyesi ile uğraşanlar, veterinerler, develer ve deveciler için geleneksel aksesuar ve giyim imalatçısı ustalar, geleneksel üretimler için hammadde tedarikçileri (kamış, yün, kıl, ip vb. malzemeler) halı ve keçe imalatçıları, organizasyon işlerini yürütenler, eğlence hizmeti sunanlar (davul-zurna ekipleri vb.), konaklama ve yeme içme işletmeleri ve tabii ki izleyiciler ve hatta yabancı ziyaretçiler…

Deve güreşleri, düzenlendiği çevrelerde yöre insanının adeta mekânını, zamanını belirleyen bir etkinlik durumundadır. Güreşlerin gerçekleştiği yerleşmelere oldukça geniş bir alandan deve katılımı ve izleyici katılımı söz konusudur. Böylece Batı Anadolu'da deve güreşleri düzenlenen yerleşmelerde ve bu yerleşmeler arasında kış sezonu boyunca süren ekonomik, sosyal, kültürel bir hareketlilik ortaya çıkmaktadır.

Deve güreşleri ile bağlantılı çevreler çeşitli sosyal fonksiyonlarıyla toplumsal yaşama da katkıda bulunur. Genellikle deve güreşlerinin düzenlendiği kırsal çevrelerde herkesi bir araya getiren sosyal etkinlikler oldukça sınırlıdır. Bu tür etkinlikler arasında deve güreşleri, kırsal çevrelerde yaşayan nüfusun kış döneminde sosyal fonksiyonundan en çok yararlandığı etkinlik durumundadır. Bu bakımdan deve güreşleri, Batı Anadolu'daki kırsal çevrelerde her yaştan kadın ve erkeğin katılımının yüksek düzeyde olduğu, bölge insanının buluştuğu, kaynaştığı, kültürel bir mirasın yaşatılmasına aracılık eden benzersiz bir etkinliktir. Deve güreşleri ile ortak kültürel geçmiş; kolektif hafızanın, birikimin, deneyimin ve ritüellerin yardımıyla her yıl mekânda yeniden canlandırılır. Güreşlerin kadın izleyicileri ise etkinliğin en çok sosyal fonksiyonundan yararlanır. Güreş sahası çevresi, genellikle köylerden gelen izleyicilere görüşmek için

iyi bir fırsat sunar. Tüm bunların ışığında söyleyebiliriz ki, deve güreşleri, toplumun gelenek ve kültürünü yaşatması için uygun ortam ve fırsatları sağlayan, toplumsal yönü de bulunan bir etkinliktir.

Deve güreşlerine yabancı ziyaretçilerin ilgisi de son yıllarda belirgin bir şekilde artmaya başlamıştır. Deve güreşlerinin yabancılar tarafından otantik bir kültürel deneyim olarak görülmesi, bu geleneksel etkinliğe uluslararası turizm fonksiyonu da kazandırmak üzeredir. Deve güreşlerinin yapıldığı birçok yerleşmenin aynı zamanda Türkiye'nin turizm ile ünlenmiş merkezleri (Selçuk, Kuşadası, Bodrum, Antalya vb.) olması da bu süreci desteklemektedir. Bu yönüyle Anadolu devecilik kültürü ve deve güreşleri, Türkiye'de turizmin çeşitlendirilmesi ve turizmdeki hareketliliğin tüm yıla yayılabilmesi için fark edilmeyi bekleyen yeni bir fırsat sunmaktadır.

Türkiye'de deve güreşlerinin üstlendiği kültürel ve sosyoekonomik işlevlere, sunduğu katkılara rağmen bugüne değin ilgili kurumlarca bu kültürel mirasın korunması ve geleceği konularında bazı adımların atılmamış olması oldukça şaşırtıcı görünmektedir. Anadolu devecilik kültürü ve deve güreşleri, konuyla ilgili kurumların görmezden gelmesi neticesinde Anadolu'nun adeta 'saklı kalmış kültürel mirası' haline gelmiştir. Bu sonuç biraz da, bu kültürel değeri, sadece güreşen develer noktasına odaklanarak okumaya çalışan; bu geleneği zevk için hayvanların güreştirilmesi olarak gören; böylece konuyu kültürel miras bağlamından koparan hatalı ve eksik yaklaşımların yol açtığı haksız eleştiriler nedeniyledir. Bu tür yaklaşımların etkisiyle bu kültürel mirasa sahip çıkması gereken kurumlar da bu geleneğe sahip çıkmak yerine mesafeli durmuş ya da görmezden gelmeyi tercih etmiştir.

Bu kültürel mirasın yerel, bölgesel ve ulusal ölçekteki kültürel katkıları ve sosyoekonomik fonksiyonları oldukça açıktır. Bu zengin miras değer, günümüzde Kültür ve Turizm Bakanlığı eliyle birkaç festivalin maddi olarak desteklenmesinin ötesinde yeni bir anlayışla ele alınmalı; ulusal ölçekte desteklenmesi ve himayesi sağlanmalıdır. Diğer yandan Anadolu devecilik kültürünün deve güreşleri vasıtasıyla dünyanın kültürel renklerine katabileceği değerler ve söyleyebileceği sözler vardır. UNESCO'nun Somut Olmayan Kültürel Miraslar (SOKÜM) için öngördüğü pek çok özelliği karşılayan Anadolu devecilik kültürü ve deve güreşleri, Anadolu'nun saklı kalan bir kültürel mirası olmaktan artık çıkarılmalıdır. Türkiye'nin ulusal ölçekte ele aldığı somut olmayan kültürel miras çalışmalarında, bu köklü ve zengin kültüre yer

açılmasının zamanı gelmiş bulunmaktadır.

Bu giriş bölümünden sonra, bu kültürel miras değerin sürdürülmesinde önem taşıyan bazı bileşenlerin güncel durumunu kısaca belirlemek yararlı olacaktır. Böylece bu kültürel mirasın iç içe geçen başlıca unsurları ile başlıca fonksiyonları daha yakından görülebilecektir. Ayrıca bazı unsurların taşıdığı önem ve ölçek de örneklenerek açıklanmış olacaktır.

Günümüzde Deve Güreşleri İle Bağlantılı Bazı Güncel Veriler ve Son yıllarda Meydana Gelen Bazı Önemli Gelişmeler

Türkiye'de günümüzde toplam 1374 baş deve vardır (TUİK, 2015). 81 ilin sadece 17'sinde deve varlığı söz konusudur. Deve varlığının Türkiye'nin hemen her coğrafî bölgesindeki illerde dağılış göstermesine karşın, en fazla deve varlığı bulunan iller, aynı zamanda deve güreşleri düzenlenen illerdir (tablo 1). 2015 yılındaki deve varlığının % 93'ü (1.274 baş) deve güreşi düzenlenen 8 ilde bulunmaktadır.

Tablo 1. Türkiye'de deve varlığının illere göre dağılımı (2015)

(bold yazılı iller deve güreşi düzenlenen illerdir)

İl adı	Deve varlığı	İl adı	Deve varlığı
Aydın	**425**	Mersin	24
İzmir	**220**	İstanbul	17
Çanakkale	**201**	Şanlıurfa	8
Muğla	**174**	Diyarbakır	6
Antalya	**139**	Burdur	1
Manisa	**26**	Eskişehir	1
Denizli	**47**	Kocaeli	1
Balıkesir	**42**	Osmaniye	1
Van	41		

Kaynak: TUİK, 2015.

Günümüzde Türkiye'deki deve varlığı ve dağılışı çok açık bir şekilde güreş develeri yetiştiriciliği ile bağlantılıdır. Çünkü günümüzde Türkiye'de develer bir çiftlik hayvanı olarak yetiştirilmekten çok güreş develeri olarak yetiştirilmektedir (Çalışkan, 2014:56).

Batı Anadolu'daki deve güreşleri her şeyden önce yine bu çevrede halen devecilikle uğraşanlar sayesinde sürdürülmektedir. Güreş develerine meraklı kişiler ile kuşaklardır devecilikle uğraşanlar bu geleneğin en önemli parçasıdır. Daha önceki bir

araştırmanın sonuçları güreş devesi sahiplerinin tamamının Türkiye'de güreş düzenlenen sekiz ilde ikamet ettiğini ortaya koymuştur (Çalışkan, 2010b:143). Buna göre, deve güreşi düzenlenen illerin dışında ikamet eden güreş devesi sahibi yoktur. Bu sonuç, söz konusu çevrenin deve güreşleri açısından ortak bir karakteristiğe sahip olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Bu tür geleneksel etkinliklerin esas bileşenlerini oluşturan nüfusun coğrafî kökeni, kültürel bir çevrenin etkisini belirgin bir şekilde yansıtmaktadır.

Güreş develeri edinerek onların bakımlarıyla ilgilenenlerin bu uğraşısının temelinde deveciliğin aile geleneği olması bulunur. Nitekim güreş devesi sahiplerinin büyük bir bölümü (% 61,6), deve yetiştiriciliğinin 'aile geleneği' olduğunu belirtmektedir (Çalışkan, 2010b:147).

Türkiye'nin deve varlığı eski görkemli geçmişinden çok uzaktadır. Deve yetiştiriciliği günümüzde çok az sayıdaki meraklı girişimcinin sembolik sayılabilecek örnekleriyle temsil edilmektedir. Türkiye'de bulunan iki deve çiftliği de İncirliova (Aydın)'da bulunur. Aytekin Kaya ile Cengiz Yavuz Türkiye'de deve yetiştiriciliği yapan iki girişimcidir. Çiftliğinde buhur devesi de bulunan Kaya 40 deveye; Yavuz ise 17 deveye sahiptir. Anamur-Silifke-Ermenek-Bozkır arasında her yıl Toros dağlarını aşarak yarı göçebeliği sürdüren Sarıkeçili Yörüklerinden 'Kuş' lakaplı Ali bey de 20 kadar devesi ile deve yetiştiriciliğine devam etmektedir. Sayılan bu üç kaynağın dışında Türkiye'de başka deve yetiştiricisi yoktur. Günümüzde güreş develerinin neredeyse tamamı İran'ın Salmas ve Urmiye kentlerinden Türkiye'ye getirilmektedir. Son yıllarda bu yolla Türkiye'ye her yıl yaklaşık 150 baş deve girişi olduğunu tahmin edilmektedir (Çalışkan, 2013:143).

Deve güreşleri günümüzde başta Ege Bölgesi olmak üzere, Akdeniz ve Marmara Bölgeleri'nin daha çok kıyı kuşağında bulunan 8 ilde düzenlenir. 71 ilçenin sınırları içinde toplam142 yerleşmede deve güreşi şenliği düzenlenen bu bölge, kuzeyde Çanakkale Boğazı, batıda Ege Denizi, doğuda İç Batı Anadolu eşiği ve güneydoğuda Orta Toroslar ile sınırlanır. En çok Ege Bölgesi'nde görülen deve güreşi organizasyonları bu bölgenin denize kıyısı olmayan iki ilinde (Manisa ve Denizli) de görülür.

Türkiye'deki deve güreşi organizasyonları en fazla Aydın ilinde düzenlenir (% 25). Aydın'ı sırasıyla Çanakkale (% 20) ve İzmir (% 18) illeri izler. Türkiye'deki deve güreşi şenliklerinin yaklaşık üçte ikisi bu üç ilde dağılış gösterir.

Güreş sezonu Kasım ayı sonundan Mart ayı ortasına kadar sürer. Güreşler sadece pazar günleri yapılır. Böylece sezon boyunca tüm organizasyonlar yaklaşık 17 haftanın pazar gününde dağılış gösterir. Sezon boyunca her pazar gününde Batı Anadolu'da 3-4 yerleşmede güreş organizasyonu vardır.

Her deve güreşi şenliğine getirilen deve sayısı farklıdır. Bu sayı organizasyon ölçeğine göre 40 ila 140 arasında değişmektedir. Organizasyonlara getirilen develer ortalama olarak 200 km çapındaki dairesel bir alanın içindeki yerleşmelerden olmaktadır. İl dışından taşınarak getirilen develerin oranı da organizasyonlara göre değişir. Örneğin Selçuk (İzmir) Deve Güreşi Festivali'ne il dışından getirilen develerin oranı % 75 civarında yüksek bir orana sahiptir.

İzleyici sayısı da organizasyonlara göre oldukça farklılık gösterir. Genel olarak ilçelerde düzenlenen deve güreşlerine yaklaşık 7.000, beldelerde gerçekleştirilenlere 4.000, köylerde düzenlenenlere ise 1.000 izleyici katılır. Kuşkusuz bu değerler genel bir ortalamayı yansıtmaktadır. Bu verilere göre Türkiye'de deve güreşi organizasyonlarının yıllık izleyici sayısı 642.500 kişi olarak hesaplanır. Elde edilen bu sayı Türkiye'de deve güreşi düzenlediği belirlenen toplam 142 yerleşmedeki izleyici sayısını göstermektedir. Fakat her yıl bu 142 yerleşmenin tamamında deve güreşi yapılmaz. Yine de bu geniş örneklem grubuna dayanarak her bir güreş organizasyonu için ortalama izleyici sayısı belirlenebilir. Buna göre yapılacak bir hesaplamayla Türkiye'de her bir deve güreşi organizasyonundaki ortalama izleyici sayısı 4.525 kişi olarak bulunur. Yaklaşık 17 hafta süren deve güreşi sezonunda yaklaşık 60 ayrı yerleşmede deve güreşi şenliği düzenlenmektedir. Her bir organizasyon için 4.525 olarak hesapladığımız ortalama izleyici sayısını göz önüne aldığımızda bir sezondaki izleyici sayısı 271.500 olarak belirlenmektedir (Çalışkan, 2016:160). İzleyicilerin %15,3'ü bir sezonda sadece bir deve güreşi şenliğine katılırken, %30'u 6 ve daha fazla sayıda organizasyona gitmektedir (Çalışkan, 2010b:126).

İzleyiciler ikamet ettikleri yerleşmelere göre değerlendirildiğinde, izleyicilerin neredeyse tamamının (% 99) güreş düzenlenen sekiz ilin içindeki yerleşmelerde ikamet etmektedir. Bu sonuç daha önce belirtildiği gibi, deve güreşlerine ilginin belirli bir

çevre içinde gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Zaten izleyicilerin büyük bir bölümü de (% 63), deve güreşlerine ilgilerinin aile geleneğinden kaynaklandığını belirtmektedir (Çalışkan, 2010b:119).

Deve güreşleri çevresinde var olan en önemli ekonomik etkinliklerden birisi deve sucuğu üretimi ve ticaretidir. Deve eti Türkiye'de ticari olarak satılmaz; sucuk şeklinde ticarete konu olur. Türkiye'de 'deve sucuğu' nun ticari olarak üretimin yapıldığı tek yer Aydın ilinin İncirliova ilçesidir. Haftalık pazarlarda ve deve güreşi şenliklerindeki sucuk satışları 100'den fazla insanın geçim kaynağını oluşturur. Deve sucuğu, deve güreşleri kültür bölgesinde yıl boyunca temin edilebilirken, bu bölgenin dışında pek tanınan bir ürün değildir.

Ancak ne var ki, devecilik kültürü ile bağlantı içinde yaşatılan geleneksel sanatlar ve meslekler, günümüzde yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır. Özellikle güreş develeri için havut ve süsleme işleri yapan ustaların sayısı günümüzde oldukça azalmıştır. 2015 yılı itibariyle havut ustalarının sayısı sadece 10 iken; deve giyimi, aksesuar vb. malzemeleri üreten ustaların sayısı da 23'tür. Son yıllarda bu tür geleneksel malzemeleri üreten ustaların bir kısmı yerlerini alacak yeterli sayıda usta yetiştiremeden bu dünyadan göçüp gitmiş ya da yaşlılık nedeniyle iş yapmayı artık bırakmışlardır (Çalışkan, 2016:211).

Güreş develeri için gerek duyulan bu malzemeler güreş bölgesindeki yerleşmelerde sürdürülen üretimlerle karşılanır. Zamanla Batı Anadolu'da bu geleneksel malzemelerin üretiminde ve bu üretime hammadde temininde uzmanlaşmış yerleşmeler ortaya çıkmıştır. Örneğin ağız bağı ipi Tire'den; keçi kılından yapılan çullar Denizli'den; keçeler Tire, Bozdoğan ve Balıkesir,'den; sazlar Çivril'den; işlenmek üzere bez dokumalar Buldan'dan sağlanır. İncirliova ilçesindeki Yazıdere köyü de çul işlemeciliğinde uzmanlaşmıştır.

Deve güreşleri geleneğinin geleceğe doğru süren yolculuğunda inişli çıkışlı dönemler birbirini izlemiştir. Bazı dönemlerde oldukça silikleşen ve kaybolma tehlikesi de gösteren deve güreşleri geleneği, meydana gelen bazı önemli gelişmelerin olumlu katkısı ile yeniden güç kazanabilmiştir. Deve güreşleri geleneğine son yıllarda güç kazandıran başlıca gelişmeleri şu şekilde özetleyebiliriz:

1980'lere doğru zayıflayan deve güreşi organizasyonları için Selçuk'ta başlatılan deve güreşi festivali kritik bir destek sağlamıştır. 1980'lerin başında turizme

katkısı olacağı düşüncesiyle Selçuk (İzmir)'ta Efes Deve Güreşi Festivali Turizm Bakanlığının desteği altında ilk kez düzenlenir. Bu bakanlık destekli ilk organizasyon deve güreşleri için bir yükseliş dalgası oluşturmuştur. Bu dalga, çevresindeki birçok organizasyonu da tekrar ayağa kaldırmaya yardımcı oldu.

Fakat Selçuk Deve Güreşi Festivali'nin oluşturduğu bu yükseliş dalgasının taşıyıcı gücü 1990'ların sonuna doğru tekrar azaldı. 1990'ların sonunda ise küreselleşmenin sembollerinden birisi durumundaki internet, geleneksel yerel bir etkinliğin varoluş mücadelesine yaşamsal bir katkı sağladı ve güreşlere yeni bir ivme kazandırdı. Gerçekten de internetin kullanımıyla deve sahipleri, güreşlere ilgi duyanlar, sanal ortamda güçlü dayanışma ve yardımlaşma örnekleri gösterdiler. İnternet üzerinden haberleşmenin sunduğu kolaylıklar, güreş organizasyonlarının yeniden canlanmasında önemli katkı sağladı. 2007 yılında faaliyete giren "www.deveciler.com" adlı internet sitesinin forumları, tanıtıma ve haberleşmeye çok önemli katkılar sağladı.

2000'li yılların başından itibaren İncirliova'da iki çiftlikte deve yetiştiriciliği hız kazandı. Kaya ve Yavuz aileleri çiftliklerinde deve sayılarını artırdılar. Aytekin Kaya son yıllarda deve sütünü de ticari bir ürüne dönüştürmeyi başardı.

2010'lardan itibaren deve güreşi düzenlenen sahalar içinde başarılı örnekler de ortaya çıkmaya başladı. Türkiye'nin en iyi sahalarından biri durumundaki Kuşadası'nda saha, taş duvar ile çevrelendi. Selçuk'ta ise yine geçmişin mirasını yansıtan ahşap demiryolu traverslerinin değerlendirilmesiyle güzel bir örnek oluşturuldu. Böylece sahaların düzenlenmesi bakımından yerleşmeler arasında bir rekabet süreci de başladı.

Devecilik ve deve güreşleri kültürü çevresinde son yıllarda yeni bir etkinlik de boy göstermeye başladı. İlk olarak 2011 yılında Selçuk (İzmir)'ta düzenlenmeye başlanan altın havan ödüllü 'En Güzel Deve Yarışması'nın giderek yaygınlaşması beklenmektedir. 2014 yılında 4.sü düzenlenen yarışmada en iyi deve giyimine, en güzel süslemelere sahip; duruşu ve heybeti ile dikkat çeken, iyi bakılmış develer arasından ilk üç dereceye giren develerin sahipleri ödüllendirilmektedir.

11-12 Mayıs 2012 tarihlerinde deveci dernekleri temsilcileri ve bir grup akademisyen Aydın'da buluşarak, bu alanda görülen örgütlenme gereksinimine çözüm sağlamaya çalıştılar. Türkiye'nin ilk Devecilik ve Deve Güreşleri Sempozyumu olan bu toplantıda devecilik kültürü ve deve güreşi derneklerin bir federasyon çatısı altında birleşmesi önerildi. Böylece 28 Kasım 2012 tarihinde 30 deveci derneğinin katılımı ile

Devecilik Kültürü ve Deve Güreşleri Federasyonu (DEGÜF) kurulmuş oldu. O günkü toplantıda federasyona isim önerisi olarak "devecilik kültürü" ifadesinin eklenmesi için divan başkanlığına sunduğum önerinin kabul edilmesi bu sürece çok önemli katkılar sağladı. Federasyonun kuruluş sürecinde ilk olarak, deve güreşi organizasyonlarının günümüz koşullarına uygunluğunu sağlamak amacıyla güreş kuralları ilk defa yazılı hale getirildi ve güreşleri denetleme organları oluşturuldu. Federasyonun kurulması yıllardır örgütlenemeyen bir camianın biriken sorunlarını çözebilme yeteneğini artıracaktır. Gelecekte federasyonun, deveci camiasının yardımlaşma ve dayanışmasının kurumsal bir çatısı olması, saha ve tesislerin kurulması, organizasyonların düzenlenmesi, üyelere gerekli olan konularda eğitim ve desteği sağlaması mümkün olabilecektir. Federasyon ilk olarak bu geleneğin yaşatılması hedefiyle günümüz koşullarını göz önüne alarak bir yönetmelik hazırlamış ve üyelerine duyurmuştur. Böylece Türkiye'de ilk defa deve güreşlerinin çeşitli bileşenlerini (hakem heyeti, güreş kuralları, güreş sahaları vb.) kapsayan konularda standartlar ve kurallar belirlenmiştir. Önümüzdeki süreçte federasyon bünyesinde planlanacak eğitim çalışmaları, seminerler ve kurslar standartların ve kalitenin yükseltilmesine katkı sağlayacaktır. Fakat federasyonun bu süreçte başarılı olabilmesi her şeyden önce deve güreşleri camiasında benimsenmesine ve ilgili devlet kurumlarında (Kültür ve Turizm Bakanlığı, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Valilikler vb.) göreceği desteğe bağlı olacaktır.

Federasyonlaşma sürecine dâhil olan akademisyenlerin de katıldığı çeşitli toplantıların etkisiyle deve güreşleri camiası son yıllarda kültürel bir mirasın parçası olduklarını keşfetmeye başlamış; kültürel temsil konusunda farkındalıkları artmıştır. Kuşkusuz bu gelişmeler çok önemli kazanımlardır. Devecilik camiası mensupları artık "kültürel miras" sözcüğüne hiç yabancı değildir.

Yerel ve geleneksel yönü bulunan kültürel etkinlikler dünya ölçeğinde her geçen gün büyük ilgi görmeye başlamıştır. Deve güreşleri öteden beri var olan yabancı medya kuruluşlarının ilgisi son yıllarda belirgin bir şekilde artış göstermiştir. Yabancı TV kanallarında, gezi ve turizm temalı dergilerde, gazetelerde, bloglarda yayınlanan yazılar ve haberler, bu etkinliğe yabancı ziyaretçi ilgisini de yönlendirmektedir. Antalya, Selçuk, Bodrum, Kuşadası vb. turistik yerleşmelerdeki organizasyonlara her geçen gün artan yabancı ziyaretçi ilgisi, deve güreşi şenliklerinin kültür turizmi kapsamında göreceği büyük ilginin habercisi olmaktadır.

Anadolu devecilik kültürü ve deve güreşi şenliklerini konu alan belgesel filmler de konuya kamuoyunun dikkatini çekmede oldukça başarılı rollere sahiptir. Bu tür yapımların sayısında son yıllarda gözlenen artış, bu kültürün özgün değerinin dikkat çekmesiyle ve deve güreşlerine karşı giderek artan ilgi ve merakla yakından ilişkilidir. Bu tür belgeseller arasında 2008 yılında yapımcı Saadet ÖZTURHAN'ın Yansıma adlı TRT programı için hazırladığı belgesel; 2012 yılında Hakan YAVUZ'un hazırladığı "İpek Yolu Deve Güreşleri" (Silk Road Camel Wrestlings) adlı 6 bölümlük belgesel ve son olarak 35. Uluslararası İstanbul Film Festivali'nde Ulusal Belgesel Kategorisinde yarışan, yönetmenliğini Sibel ŞAMLI'nın yaptığı, yapım koordinatörlüğünü Gizem SELÇUK'un üstlendiği "Yok Devenin Pabucu: Bir Aşk Hikâyesi" (Holy Camel! : A True Love Story) adlı belgesel filmler, bu kültürün geniş kitlelere tanıtılmasında oldukça etkili olmuştur.

Kuşkusuz araştırma ve yayın faaliyetleri bu kültürel miras değerin yakından tanınmasına ışık tutmaktadır. Fakat ülkemizde devecilik ve deve güreşleri ilgili araştırma örneklerinin az sayıdaki varlığının yanı sıra, konuyu kültürel bağlamı ile ele alan araştırmalar oldukça sınırlıdır. Bununla birlikte son yıllarda doğrudan deve güreşlerini odaklanan araştırma ve yayınların belirgin bir şekilde arttığı gözlenmektedir: Bunlar arasında çeşitli tebliğler ve makalelerin (Akar, 1996; Erdem, 1998; Çulha, 2008; Özdemir ve Çulha, 2008; Çalışkan, 2009; Çalışkan, 2010 (a); Çalışkan, 2012; Çalışkan, 2013; Yılmaz ve Ertuğrul, 2014; Yılmaz ve ark. 2014; Berrakçay ve Yükselsin, 2015) yanı sıra ilk kitapların (Yakut, 2009; Gülsöken, 2010; Çalışkan 2010 (b); Yükçü, 2011; Çalışkan, 2016) birbiri ardına ortaya çıkmasını da önemli gelişmeler olarak kaydedebiliriz.

Devecilik Kültürü ve Deve Güreşi Şenliklerinin Geleceğe Yolculuğu

Bu kültürel değerin desteklenmesi için öncelikle Tarım, Gıda ve Hayvancılık Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı'na önemli görevler düşmektedir. Çünkü deve güreşlerinin geleceğe taşınması her şeyden önce güreş develerinin yetiştiriciliğine ve bu kültürün tanıtılmasına, dolayısıyla güreşlere ilginin sürmesine bağlıdır. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından üstlenilmesi gereken başka konular da vardır. İlk olarak miras Türk kültür değerlerinin topluma tanıtılması ve toplumun bu değerler ile tanışmasının sağlanması hedefi kapsamında devecilik kültürü,

kültür turizmi çerçevesi içinde desteklenmelidir. İkinci olarak maddi kültür unsurlarının toplanarak sergilendiği devecilik kültürü ve deve güreşleri müzesi kurulması için çalışmalar başlatılmalıdır. Nitekim İncirliova Belediyesi bu konuyu gündemine alarak, müze kuruluşunun hazırlık çalışmalarına başlamış bulunmaktadır. Üçüncü olarak, devecilik kültürünü yaşatan kişi, grup ve kuruluşlar belirlenerek, çeşitli destek ve teşvik türleri hayata geçirilmelidir. Desteklenecek bu unsurların başlıcaları deve yetiştiricileri, deve sahipleri, Türkiye Devecilik Kültürü ve Deve Güreşleri Federasyonu, organizasyon komiteleri ve el sanatları ustalarıdır.

Birçok yerleşmede güreşler güçlükle finanse edilmektedir. Yerel düzenleme komiteleri, deve güreşlerini sürdürebilme konusunda mali sorunları aşmakta oldukça zorlanmaktadır. Bu sorun deve güreşlerinin geleceğini ciddi olarak tehdit eden bir sorundur. Güreş organizasyonlarının bazı yerleşmelerde her yıl gerçekleştirilemeyişi ve düzensiz periyotlar göstermesinin temel nedeni budur. Öte yandan bu etkinlik halen birçok yerde uygun olmayan mekânlarda, izleyicilerin temel ihtiyaçlarını karşılayamayan bir şekilde, karmaşa görüntüsü içinde gerçekleştirilmektedir. Aslında organizasyonların bu şekilde sürdürülmesi de artan eleştiriler nedeniyle olanaklı değildir. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın deve güreşi organizasyonlarına maddi desteğini artırması ve planlama çalışmalarını üstlenmesi büyük yararlar sağlayacaktır. Böylece deve güreşlerinin turizme, ulusal ve yerel ekonomiye, kırsal yaşama katkıları ve potansiyelleri göz önünde bulundurularak yeniden yapılandırılması sağlanabilir.

Devecilik kültürü çevresinde yaşayan geleneksel sanatların ve mesleklerin de, sahip çıkılmayarak hatta kaderine terk edilmesiyle, bu kültürel mirasın bazı parçaları için yok olma tehlikesi belirmiştir. Bu nedenle devecilik kültürüne ait maddi kültür ürünlerinin süratle belgelenmesi; kaybolmadan önce koruma altına alınması öncelikli bir konu haline gelmiştir. Son temsilcileri de yaşlanan bu meslekler, yakın bir gelecekte ortadan kalkabilir. Nitekim 2003 tarihli Somut Olmayan Kültürel Miraslar Sözleşmesi'nde UNESCO'nun korunmasını istediği halk kültürü alanından biri de *el sanatları geleneği*dir. Somut olmayan kültürel miras ürünlerinin korunabilmesi, yerel toplumların gelenekler içinde ürettikleri ürün ve değerlere saygı gösterilmesi ve desteklenmesi ile mümkün olmaktadır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 'Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi' bünyesinde yürütülen 'SOKÜM Türkiye Ulusal Envanteri' ile 'Yaşayan İnsan

Hazineleri Türkiye Ulusal Envanteri' çalışmalarında devecilik kültürü atlanmış görünmektedir. Günümüze değin sürdürülen çalışmalar neticesinde 1000'den fazla ustanın kaydedildiği bu listede, devecilik kültürüne malzeme sağlayarak bu kültürün yaşatılmasına katkıda bulunan hiçbir usta/zanaatkar ne yazık ki yer almamıştır. Bu tür meslek envanter çalışmaları, devecilik kültürünü de kapsayacak şekilde sürdürülmelidir. Bugüne değin yapılan araştırmalarda ortaya konulan envanter temel alınarak bu konuda harekete geçilebilir (Çalışkan, 2016:263).

Günümüzde Anadolu devecilik kültürü ve deve güreşi şenliklerinin geleceği konusunda atılması gereken en önemli adım, bu kültürel mirasın SOKÜM ürünü olarak tescil edilmesini sağlamaktır.

SOKÜM olgusu, UNESCO'nun kültür varlıklarının korunması için yürüttüğü çalışmalar sürecinde ortaya çıkmıştır. Bu olumsuz etkiye karşı insanlığın SOKÜM olarak tanımlanan değerlerini koruması ve gelecek kuşaklara aktarması tarihsel bir sorumluluk olarak ortaya çıkmaktadır (Oğuz, 2008). Böylece yeryüzünde savunmasız durumda bulunan ya da yeterince koruma sağlanamamış halk kültürü ve ürünlerinin batılı kültürlerin yayılmacı etkilerinden korunarak saklanması düşüncesi, uluslararası bir anlaşmanın şekillenmesine zemin hazırlamıştır. Bu sürecin ilk sonucu olarak Ocak 1985'te UNESCO bünyesinde SOKÜM alt programı kurulmuştur. 17 Ekim 2003 tarihinde ise UNESCO'ya üye ülkeler tarafından 'Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi' hazırlanmıştır. Türkiye, 2006 yılında sözleşmeye taraf olmuştur.[1] Sözleşmenin gereklerini yerine getirmek ve çalışmalar yürütmek amacıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma Geliştirme Genel Müdürlüğü bünyesinde 'Somut Olmayan Türk Kültür Mirası Daire Başkanlığı' kurulmuştur. SOKÜM ürünleri elle tutulamayan ancak bir toplumu kültürel bakımdan var eden değerlerdir. İnsanların yüzlerce yıldır biriktirdiği ve taşıdığı bu tür değerlerin ortaya konulması, geçmişteki insan yaşantısından günümüze ulaşan bilgilerin değerlendirilmesi kültürel zenginliğe büyük bir katkı alanını oluşturmaktadır (Can, 2009:22).

SOKÜM varlıklarının değerlendirilmesi, somut kültürel miras ürünlerine kıyasla daha yavaş ilerlemektedir. Örneğin, el sanatlarının, geleneksel mutfağın, yaşayan folklorik öğelerin, giyim-kuşam adetlerinin, kutlama, dans, sözel gelenekler, eğlenme, düğün gibi soyutluk özelliği ağır basan kültürel mirası dondurmak,

[1] Türkiye,19 Ocak 2006 tarihli ve 5448 sayılı "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinin Uygun Bulunduğuna Dair Kanun"la bu sürece dâhil olmuş ve 27 Mart 2006 tarihinde resmen taraf olmuştur.

müzelemek zordur. Bunlar yaşayan mirastır ve gerçek insanlarla bir arada var olabilmektedir (Öter, 2010). Diğer yandan Türkiye'de SOKÜM değerlerini konu alan araştırma çalışmalarında gözlenen eksiklikler, kültürel mirasın zengin örneklerinin listelere yansımasını da geciktirmektedir. Nitekim 2015 yılı sonu itibariyle Türkiye'nin SOKÜM Temsili Listesi'ndeki miras sayısı henüz sadece 12 olmuştur[2] (UNESCO-b).

Geniş bir yelpaze içinde büyük bir çeşitlilik sergileyen SOKÜM ürünleri beş ayrı kategoride ele alınmaktadır:

Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar (destanlar, efsaneler, halk hikâyeleri, atasözleri, masallar, fıkralar vb.),

Gösteri sanatları (karagöz, meddah, kukla, halk tiyatrosu vb.),

Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler (nişan, doğum, köy düğünleri, nevruz vb. kutlamalar),

Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar (geleneksel yemekler, halk hekimliği, halk takvimi, halk meteorolojisi vb.),

El sanatları geleneği (dokumacılık, nazar boncuğu, telkari, bakırcılık, halk mimarisi), (ARAGEM, 2013).

UNESCO'nun korunmasını istediği beş ayrı halk kültürü alanı göz önüne alındığında, devecilik kültürü ve deve güreşi şenlikleri çevresinde sürdürülen geleneklerin tüm kategorilerde temsil yeteneğine sahip olduğu görülür. Deve güreşi şenlikleri bu beş kategori içinde temel olarak 'toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler' başlığı ile bağlantılıdır. Diğer yandan deve güreşlerine özgü maniler 'Halk Edebiyatı'nın özgün örnekleri durumundadır (Çalışkan, 2014:60). Ayrıca sadece deve güreşleri çevresinde 'geleneksel bir yeme-içme kültürü' de oluşmuştur. Develerin tedavisine yönelik geleneksel uygulamalar da burada kaydedilmesi gereken önemli bir noktadır. Deve güreşleri Batı Anadolu'da özellikle kırsal çevreler başta olmak üzere insanların adeta zamanını ve mekânını belirleyen bir etkiye sahiptir. Güreş develeriyle ilgili yapılan bazı tören ve bakım uygulamalarının da zamanı bellidir. Böylece Batı

[2] Meddahlık Geleneği (2008), Mevlevi Sema Törenleri (2008), Aşıklık Geleneği (2009), Karagöz (2009), Nevruz (Azerbaycan, Hindistan, İran, Kırgızistan, Özbekistan ve Pakistan ile ortak dosya, 2009), Geleneksel Sohbet Toplantıları (Yaren, Barana, Sıra Geceleri ve diğerleri, 2010), Alevi-Bektaşi Ritüeli Semah (2010), Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali (2010), Geleneksel Tören Keşkeği (2011), Mesir Macunu Festivali (2012), Türk Kahvesi ve Kültürü Geleneği (2013), Ebru Sanatı (2014).

Anadolu'daki bu kültür bölgesi içinde insanların zamanını belirleyen bir 'halk takvimi' de ortaya çıkmıştır. Bu kültürle ilişki içindeki insanlar işlerini bu takvime göre planlar. Tüm bu özellikler deve güreşi şenliklerinin SOKÜM bakımından taşıdığı değerleri açıkça ortaya koymaktadır.

Sonuç

Batı Anadolu'da deve güreşleri düzenlenen çevre, kültürel açıdan ilgi çekici karakteristik özelliklere sahiptir. Gerek güreş organizasyonlarının gerekse güreş develerinin dağılış özellikleri, kültürel açıdan farklılaşan bir çevrenin varlığını açıkça ortaya koymaktadır. Burası Türkiye'de deve yetiştiriciliğinin sürdürüldüğü, develerin ve deve güreşlerinin ilgi gördüğü, develer ve deveciler için geleneksel aksesuarların ve malzemelerin üretildiği bir çevredir. Diyebiliriz ki, Batı Anadolu'da özellikle kırsal çevrede yaşayan toplumun karakteristik bir ortak hayat tarzı oluşturmasında deveciliğin ve deve güreşlerinin güçlü etkileri bulunmaktadır.

Deve güreşlerini sadece iki devenin güreştirildiği bir etkinlik olarak sürdürülen eleştiriler, bu geleneğin kültürel bağlamını göz ardı etmektedir. Kültürü bu bütünlüğün içinden çıkaran değerlendirmeler bu nedenle eksiktir. Ancak yine de belirtmek gerekir ki develerin güreştirilmesi son yıllarda neredeyse sembolik bir şekle bürünmüştür. Zaman içinde güreşin kuralları şiddeti azaltacak, hayvanların zarar görmesini önleyecek yönde değişmiştir. Bu konuda zaman içinde daha fazla gelişme sağlanması beklenmelidir. Nihayet kültürleri oluşturan unsurlar da zaman içinde gelişmelerden etkilenirler ve güncel koşullara adapte olurlar. Ancak bu değişimler kısa süreler içinde olmazlar. Son beş yıldır yapılan deve güzellik yarışmaları ve giderek yaygınlaşan havutlama törenleri henüz deve güreşlerinin alternatifi olamasa da, bu türden bir yarışma etkinliğini kültürel değişim mekanizmalarından 'yenilik'in başarılı bir örneği olarak kabul etmek gerekir. Kültürler üzerinde baskıcı olmak, onları küçümseyen yaklaşımlar yararlı ve yapıcı çözümler sağlayamazlar. Bunun için saygılı ve yapıcı çözüm önerilerine gereksinim vardır. Öte yandan hiçbir kültürün, diğer kültürler için yargılayıcı, ayıplayıcı ve dayatmacı önerilerde bulunması da kabul edilemez. Her kültürün yaptığı bir görev, sağladığı toplumsal ve kültürel faydalar vardır. Son yıllarda deve güreşlerine hayvan hakları bakımından yapılan eleştiriler, bu geleneğin günümüzün icadı olmadığını; yani kültürel ve tarihsel temelleri bulunduğunu göz önüne almalıdır.

Batı Anadolu'da deve güreşleri çevresinde yaşatılan Anadolu devecilik kültürü Anadolu'nun geçmişine ait sosyokültürel ve ekonomik yaşamın izlerini, renklerini gelecek nesillere taşımayı sürdürmektedir. Anadolu'da Yörük toplumuna ait somut ve somut olmayan kültürel miras unsurlarının bugüne değin varlıklarını koruyabilmesinde deve güreşi şenlikleri taşıyıcı bir rol üstlenmiştir. Üstlendiği çeşitli fonksiyonlara ve yararlara karşın bu kültürel değer herhangi bir himaye ve desteğe sahip değildir. Deve güreşleri geleneğinin yaşatılmasında destek ve koruma sağlanması oldukça kritik bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü bu kültürel mirasın çeşitli bileşenleri adeta 'kültürel bir ekosistem'in parçaları gibidir. Birbirine varoluşsal olarak bağlı bu geleneksel parçalar herhangi bir desteğe ve himayeye sahip olmadıkları için korunmasız durumdadır. Bu kültürel mirasın birbiri ile ilişkili ama ilk bakışta çok önemli görünmeyen parçalarının ortadan kalkması bu kültürel yapının geleceğini tehlikeye atacaktır.

Deve güreşleri bugün var olan ekonomik katkılarından daha fazlasını da sunabilir. Festival formu kazanan deve güreşleri uluslararası ziyaretçiler için bazı yerlerde kültürel miras turizminin bir parçası durumuna gelmiştir. Deve güreşlerinin turistik bir çekicilik sağladığı yerler henüz sınırlı olsa da, bu bakımdan büyük bir potansiyel bulunmaktadır.

Günümüzde tüm organizasyonlar yerel deveci dernekleri ile federasyon arasındaki koordinasyon ve yerel olanaklarla düzenlenir. Bu yönüyle turizm, deve güreşi organizasyonlarının geleceği için de destekleyici bir araç olabilir. Günümüzde yabancı ziyaretçilerin deve güreşi festivallerine her yıl artan ilgisi ve talebine karşın henüz yoğun bir turistik talepten ve kitlesel turizmden söz edilemez. Yabancı ziyaretçilerin katılım düzeyi dengeli olduğu sürece, deve güreşleri çevresinde gerçekleşen turizm, yerel toplum ile yabancı ziyaretçilerin gereksinimlerini birlikte karşılamayı sürdürerek bu kültürel değerin korunmasına katkı sağlayacaktır.

SOKÜM varlıklarının değerlendirilmesi konusunda pek çok ülke çeşitli ilerlemeler kaydetmiştir. Özellikle kültürel miras konularına özel önem veren ülkelerde belirgin ilerlemeler gözlenmektedir. Örneğin 2015 sonu itibariyle Çin Halk Cumhuriyeti'nin UNESCO SOKÜM listesinde 37, Japonya'nın 22, Güney Kore'nin 18, İspanya'nın 15, Moğolistan'ın 13 miras unsuru yer almaktadır. Hatta Moğolistan'ın listeye giren SOKÜM değerlerinden birisi de "Deve İkna Ritüelleri" dir. Açıkça

söylemek gerekir ki, Anadolu'nun bilinen tarihsel ve kültürel miras zenginliğinin bu listeye yansıtılması için biraz hızlanmak gerekmektedir. Anadolu devecilik kültürü, içerdiği çeşitli uygulama örnekleri ve değerleriyle dünya mirasının ortak bir değeri olmayı fazlasıyla hak etmektedir.

Bugüne değin Anadolu devecilik kültürü ve deve güreşlerini konu alan araştırmalar bu kültürel mirasın kapsamlı bir şekilde ortaya konulmasını sağlamıştır. Söz konusu araştırmalar aynı zamanda bu kültürel mirasın geleceğe taşınması sürecinde çeşitli önerilerle yol gösterici olmaya çalışmıştır. Bu kültürel miras değer üzerinde güçlü etkiler gösteren bazı temel konular da oldukça iyi belgelenmiş durumdadır. Bu miras değere sahip çıkılması, tanıtılması, korunması ve dünya somut olmayan kültürel mirası olarak tescillenmesi için gereken birikim ve olgunlaşma sağlanmış durumdadır. Türk Kültürü ile Anadolu'nun tarihsel ve coğrafi koşullarının ortak bir ürünü olan bu renkli mirası dünyaya kapsamlı bir şekilde tanıtmanın ve paylaşmanın zamanı gelmiştir.

Kaynakça

Akar, M. (1996), "Göçebe Türkmenlerde Deve Güreşi ve Sosyo-Kültürel Boyutu", **I. Türk Halk Kültürü Araştırma Sempozyumu**, s.41-46, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayın No.1800.

ARAGEM. (2013), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, 13.11.2016 tarihinde http://aragem.kulturturizm.gov.tr/TR,13223/unesco-somut-olmayan-kulturel-miras-calismalari.html adresinden erişildi.

Berrakçay, O.; Yükselsin, İ. Y. (2015), "Deve Güreşi Ritüllerinde Müzik ve Müzisyenlik", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,** Cilt 8, Sayı:41.

Can, M. (2009), **Kültürel Miras ve Müzecilik,** Çalışma Raporu, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Çalışkan, V. (2009), "Geography of a Hidden Cultural Heritage: Camel Wrestles in Western Anatolia", ***The Journal of International Social Research,*** Volume:2, Issue:8.

Çalışkan, V. (2010a), "Examining Cultural Tourism Attractions for Foreign Visitors: The Case of Camel Wrestling In Selçuk (Ephesus)", **TURIZAM, International Scientific Journal, Unıversity of Novisad**, vol.14, pp.22-40.

Çalışkan, V. (2010b), **Kültürel Bir Mirasın Coğrafyası: Türkiye'de Deve Güreşleri**, Selçuk Belediyesi Yayını.

Çalışkan, V. (2012), "Bir Kültürün Zamana ve Mekâna Tutunma Aracı: Deve Güreşi Şenlikleri", F. Özden (yay.), **Aşıklar, Savaşlar, Kahramanlar ve Çanakkale**, ss.372-383, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Çalışkan, V. (2013), "Somut Olmayan Kültürel Miras Değerlerinin Belirlenmesi Sürecinde Coğrafi Yaklaşımların Katkıları: Geleneksel Deve Güreşleri Örneği", **Coğrafyacılar Derneği Yıllık Kongresi, Bildiriler Kitabı**, 19-21 Haziran 2013, ss. 793-802, Fatih Üniversitesi, İstanbul.

Çalışkan, V. (2014), "Anadolu Devecilik Kültürü ve Deve Güreşi Şenliklerinin Kültürel Miras Olarak Önemi", **12. Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi**, ss.55-62, Kazan, RUSYA, (30 Ağustos - 6 Eylül 2014).

Çalışkan, V. (2015), "Somut Olmayan Kültürel Bir Mirasın Güncel Bir Değerlendirmesi: Anadolu Devecilik Kültürü ve Deve Güreşi Şenlikleri", **Türkiye Bilimler Akademisi (TUBA) Kültür Envanteri Dergisi**, Sayı:11, ss.137-166.

Çulha, O. (2008), "Kültür Turizmi Kapsamında Destekleyici Turistik Ürün Olarak Deve Güreşi Festivalleri Üzerine Bir Alan Çalışması", ***Journal of Yaşar University,*** 3(12), 1827-1852.

Erdem, C. (1998), "Halk Eğlencelerinden Deve Güreşlerinin Bölgesel Turizmdeki Yeri", **Türk Halk Kültürü Araştırmaları, Kültür Bakanlığı Yayınları**, s. 21-30.

Gülsöken, S. (2010), **Ayırın Develeri**, İstanbul: Ege Yayınları.

Oğuz, M. Ö. (2008), **Türkiye'nin Somut Olmayan Kültürel Mirası**, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Öter, Z. (2010),"Türk El Sanatlarının Kültür Turizmi Bağlamında Değerlendirilmesi", **Milli Folklor,** Yıl 22, Sayı: 86.